

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยเหลืองานวิจัยเรื่องนี้ในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ สกว. และผู้อำนวยการสกว. ได้สนับสนุนงานวิจัยด้วยเงินทุนทั้งหมด รวมทั้งให้ผู้ช่วยวิจัยคนเวียดนามหนึ่งคน คนไทยหนึ่งคน และทุนค่าใช้จ่ายในการวิจัยภาคสนาม 12 วันด้วย สถาบันเอเชียศึกษาฯ และผู้อำนวยการ ให้สำนักงานสำหรับทำวิจัยทั้งคณะ และช่วยบริหารการเงินและงานด้านธุรการ อาจารย์เหิงยีนจิงจนนอกจากได้ช่วยงานในลักษณะต่าง ๆ ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 แล้ว ยังเป็นล่ามตลอดรายการวิจัยภาคสนาม และกรุณาเขียน “การใช้คำทับศัพท์ภาษาเวียดนาม” ในหน้า จ-ฉ ให้ด้วย คุณเหิงยีนถิบัติช่วยจัดการเรื่องการเดินทางในเวียดนาม ตลอดทั้งช่วยให้ได้ข้อมูลแปลกใหม่จากหลายแหล่ง ซึ่งมีคุณค่าแก่งานวิจัยยิ่ง สถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา ศูนย์สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม กรุณาเป็นเจ้าภาพในงานวิจัยภาคสนามในเวียดนาม และเป็นผู้ประสานงานการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ผู้ที่ให้ความรู้และข้อคิดในแง่มุมต่าง ๆ ของเวียดนามที่สำคัญในโอกาสไปทำวิจัยสนามคือ ดร.ฝั่มดึกถ่านห์ (ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา) ศาสตราจารย์ กาวชวนโฟ (ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ของสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา) ดร.เยืองฟูเหียบ (ผู้อำนวยการศูนย์ญี่ปุ่นศึกษาและเลขาธิการของสภาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามฝ่ายทฤษฎี) ห่าห่งหาย และเหิงยีนวูตัง (แห่งสถาบันความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ) โงแอนห์ยุง (สมาชิกรัฐสภาและรองประธานคณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม นครโฮฟอง เหิงยีนถิหวาด (วีรสตรีที่ยิงเครื่องบินสหรัฐตกที่ตำบลวันห์ลินห์ จังหวัดกว๋างตรี) ดร.เหิงยีนวันทาน (คณบดีคณะประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเว้) ดร.เหิงยีนเท่เจีย (ผู้อำนวยการสถาบันสังคมศาสตร์ ศูนย์สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์แห่งนครโฮจิมินห์) เหิงยีนกวางวินห์ (ผู้อำนวยการศูนย์สังคมและการพัฒนา สถาบันสังคมศาสตร์ ศูนย์สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์แห่งชาติ นครโฮจิมินห์) และเตร์นฮัวฟุก (เจ้าหน้าที่บริษัทเตินตวัน เขตส่งเสริมการส่งออกแห่งนครโฮจิมินห์ และเตร์นจ็อกถือ (ประธานสมาคมสตรีแขวงฝั่มจู๊ลาว เขต 1 นครโฮจิมินห์)

ผู้ที่มีส่วนช่วยอย่างมากในขั้นตอนการปรับปรุงงานวิจัยคือ ผศ.ดร.ธีระ นุชเปี่ยม (ช่วยอ่านและวิจารณ์ส่วนที่ว่าด้วยภูมิหลังทางประวัติศาสตร์) รศ.ดร.สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (ช่วยอ่านทั้งหมดและวิจารณ์ส่วนที่ว่าด้วยสังคม) รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์ (ช่วยอ่านและวิจารณ์ส่วนที่ว่าด้วยเศรษฐกิจ) รศ.สุชาติ บำรุงสุข (ช่วยอ่านและวิจารณ์ส่วนที่ว่าด้วยความมั่นคง) รศ.ดร.สุชัย ศิริไกร (ช่วยอ่านและวิจารณ์ส่วนที่ว่าด้วยการเมือง) คุณวุฒติ วุฒิสันต์ รองผู้อำนวยการกองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กอง 1 (ช่วยอ่านและวิจารณ์ส่วนที่ว่าด้วยความสัมพันธ์กับต่างประเทศ) ดร.ชิงชัย หาญเจนลักษณ์ ได้กรุณาชี้แนะให้ขยายความเรื่องการได้รับความช่วยเหลือต่างประเทศของเวียดนามว่ามีผลกระทบต่อการทำงานของระบบเศรษฐกิจของเวียดนามอย่างไร คุณคมกริช วรคามิน ที่ปรึกษาศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ได้อ่านและวิจารณ์อย่างละเอียดตลอดเล่ม หาเอกสารและข้อมูลเพิ่มเติมให้ด้วย ศาสตราจารย์ อ่ำพล พรรณเชษฐ์ ผู้อำนวยการศูนย์จีนศึกษาได้กรุณาให้เอกสารที่มีคุณค่าจากการประชุมที่จัดโดย ESCAP เมื่อเดือนเมษายน 1999 ดร.ทวีพร วาสกุล ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเวียดนามได้อ่านและวิจารณ์ร่างวิจัยทั้งหมด ท่านเอกอัครราชทูตไทยประจำเวียดนาม (คุณเฉลิมพล เอกอุรุ) และท่านกงสุลใหญ่ ประจำนครโฮจิมินห์ (คุณสุวิทย์ สายเชื้อ) ก็ได้กรุณาอ่านและให้คำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับปรับปรุงงานวิจัย

ผู้ที่มีส่วนช่วยงานอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่เริ่มกำหนดแผนงาน หาข้อมูล อ่านร่างงานวิจัย ตรวจพิสูจน์อักษร ทำสารบัญเทียบคำและค้นเรื่องคือศิษย์เมธีวิจัยอาวุโสทั้งสี่คน คือ คุณสุนิสา สุขชี คุณดลยา สามนฤกษ์ คุณสุณัย ผาสุข และคุณพาฝัน นิลสวัสดิ์ นอกจากนั้น คุณพรรณสิริ พรหมพันธุ์ และคุณกนกพรรณ อยู่ชา นักวิจัยของสถาบันเอเชียศึกษา ก็ได้ช่วยงานวิจัยเรื่องนี้ในขั้นตอนต่างๆ ด้วยอย่างมีน้ำใจ

สารบัญ

	หน้า
คำนำของผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	ก
คำแถลงของผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
การใช้คำทับศัพท์ภาษาเวียดนาม	จ
สารบัญ	ช-ด
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย	1
ขอบเขตและประเด็นสำคัญของงานวิจัย	2
วิธีวิจัยและเสนอผลงาน	4
การใช้ศัพท์ภาษาเวียดนาม	6
งานวิจัยเสนอในรูปตำรา	6
บทที่ 2 สภาพทางภูมิศาสตร์ของเวียดนาม	7
คำนำ	7
พรมแดนเวียดนาม	7
ภูมิประเทศ	9
ภูเขา	9
แม่น้ำ	9
ที่ราบ	11
ที่ราบสูง	11
ชายทะเล	11
ภูมิอากาศ	12

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ทรัพยากรธรรมชาติ	14
ป่าไม้	14
สัตว์ป่า	16
สินแร่	16
สรุปและข้อสังเกต : มนุษย์กับธรรมชาติ	18
บทที่ 3 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของเวียดนาม	21
คำนำ	22
เวียดนามก่อนฝรั่งเศสยึดครอง	22
เวียดนามในแอกอาณานิคมของฝรั่งเศส	27
สหรัฐฯ กับการรวมประเทศเวียดนาม	38
บทที่ 4 สังคมเวียดนาม : ประชากร อาชีพ การศึกษา วัฒนธรรมและ	47
ปัญหาการพัฒนา	
ประชากรเวียดนาม	47
โครงสร้างประชากร	48
ชาติพันธุ์	51
การศึกษา	53
อาชีพและแรงงาน	58
การย้ายถิ่น	62
วัฒนธรรมเวียดนาม	64
ความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลัทธิขงจื้อและศาสนา	64
วัฒนธรรมครอบครัว	66
ภาษาศิลปะและการบันเทิง	67
วัฒนธรรมทางการเมือง	68
คอมมิวนิสต์กับวัฒนธรรมเวียดนาม	69
ประชาชนกับชุมชน	71
โครงสร้างพื้นฐานของสังคมและการเปลี่ยนแปลง	72
สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล	73

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ปัญหาสังคมชนบท	74
ปัญหาสังคมในเมือง	75
ประชาชนกับอำนาจรัฐในระดับพื้นฐาน	75
ความมั่นคงในการครองชีพ	77
การเปลี่ยนฐานะทางสังคม	78
สรุปและข้อสังเกต	79
บทที่ 5 เศรษฐกิจเวียดนาม	80
วิวัฒนาการการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนาม	80
เศรษฐกิจเวียดนามก่อนพรรคคอมมิวนิสต์ยึดอำนาจ	81
แนวทางสังคมนิยมช่วงแรก (1955-1975)	82
แนวทางสังคมนิยมสิบปีหลังรวมประเทศ (1976-1985)	86
เศรษฐกิจยุคการปฏิรูป “โดยเมื่อย” (1986-1998)	89
โครงสร้างเศรษฐกิจเวียดนาม	93
เศรษฐกิจภาครัฐและนอกภาครัฐ	94
ภาคเกษตรกรรม	100
ภาคอุตสาหกรรม	114
ภาคการค้าและบริการ	121
ปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ	128
การค้าต่างประเทศ	128
การลงทุนจากต่างประเทศ	137
ความช่วยเหลือต่างประเทศ	145
บทที่ 6 ความมั่นคงของเวียดนาม	150
พัฒนาการของระบบการรักษาความมั่นคงของเวียดนาม	151
นโยบายป้องกันประเทศของเวียดนาม	155
ระบบความมั่นคงภายนอก	160
โครงสร้างของระบบความมั่นคง	161
กองกำลังติดอาวุธ	163

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กองทัพบก	164
กองทัพอากาศ	164
กองทัพอากาศและกองกำลังป้องกันภัยทางอากาศ	165
กองกำลังท้องถิ่น	167
กองตำรวจป้องกันชายแดน	167
ทหารอาสารักษาดินแดนและกองกำลังป้องกันตนเอง	167
ทหารกองหนุน	167
มาตรการส่งเสริมสมรรถนะของกองกำลังติดอาวุธ	168
อาวุธ	170
งบประมาณด้านการทหาร	173
กำลังทหารของเวียดนาม	175
ระบบความมั่นคงภายใน	178
สรุป ปัญหาและข้อคิด	182
บทที่ 7 ระบบการเมือง	183
พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม	184
บทบาทนำของพรรค	185
อุดมการณ์ของพรรค	186
สมาชิกพรรค	187
การประชุมสมัชชาพรรคระดับชาติ	190
คณะกรรมการกลาง	191
กรมการเมือง	193
สำนักงานบริหารของพรรคในระดับสูงสุด	194
โครงสร้างพรรคและกระบวนการทางการเมือง	194
การประชุมสภาของพรรค	195
สภาประชาชน	199
รัฐสภา : ระบบและโครงสร้าง	200
บทบาท อำนาจ และหน้าที่ของรัฐสภา	205

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
สภาประชาชนส่วนภูมิภาค	206
ฝ่ายบริหาร	209
ประธานาธิบดี	209
รัฐบาล	210
คณะกรรมการประชาชน	212
ระบบยุติธรรม	213
กระบวนการทางการเมือง	216
การปฏิรูปการเมือง	223
บทที่ 8 ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ	229
เวียดนามกำหนดนโยบายและดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างไร	230
เวียดนามกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน	235
“ความสัมพันธ์พิเศษ” หรือ “สหพันธรัฐอินโดจีน”	236
กรณีการโค่นล้มรัฐบาลพอลพต	241
กรณีถอนทหารออกจากกัมพูชา	244
ผลประโยชน์ของเวียดนามในกัมพูชาและลาว	246
เวียดนามกับจีน	250
✓ จีนกับสงครามกอบกู้เอกราชของเวียดนาม	251
จีนกับสงครามรวมประเทศของเวียดนาม	252
ความขัดแย้งและสงครามระหว่างจีนกับเวียดนาม	256
การฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างเวียดนามกับจีน	264
สรุปและข้อคิด	267
เวียดนามกับอาเซียน	268
เวียดนาม-อาเซียนก่อนเวียดนามบุกกัมพูชา	269
ในระหว่างที่เวียดนามยึดครองกัมพูชา (1979-1989)	270
การเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน	271
ความสัมพันธ์ทวิภาคีกับประเทศในประชาคมอาเซียน	273
เวียดนามกับไทย	275

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เวียดนามกับสหภาพโซเวียต-รัสเซีย	281
✓สายสัมพันธ์เวียดนาม-โซเวียต : ลัทธิมาร์กซ หรือลัทธิชาตินิยม	282
โซเวียตกับบูรณภาพแห่งดินแดนของเวียดนาม	284
โซเวียตกับเวียดนามในปัญหาัมพูชา	285
โซเวียตกับความช่วยเหลือเวียดนามด้านการทหาร	287
โซเวียตกับความช่วยเหลือเวียดนามด้านเศรษฐกิจและวิชาการ	288
เวียดนามกับโซเวียตหลังเปลี่ยนเป็นรัสเซีย	289
เวียดนามกับสหรัฐอเมริกา	292
เวียดนามกับญี่ปุ่น	297
✓ชาวเวียดนามโพ้นทะเล	299
สรุปและข้อสังเกต	300
บทที่ 9 สรุป ข้อสังเกต และข้อคิด	303
เอกสารอ้างอิง	313
วิทยานิพนธ์ เอกสาร หนังสือ และบทความภาษาอังกฤษ	313
วิทยานิพนธ์ เอกสาร หนังสือ และบทความภาษาไทย	323
หนังสือภาษาเวียดนาม	324
หนังสือภาษาจีน	324
ดรชนีค้นเรื่อง	325
ดรชนีเทียบคำและค้นเรื่อง	332

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
แผนที่		
2.1	ภูมิประเทศเวียดนาม	10
2.2	ชายฝั่งเวียดนาม ไหล่ทวีปและหมู่เกาะที่อ้างกรรมสิทธิ์โดยเวียดนาม	13
2.3	ป่าไม้ในเวียดนาม	15
2.4	แหล่งสะสมแร่ธาตุบางชนิดในเวียดนาม	17
2.5	หน่วยบริหารระดับจังหวัดหรือเทียบเท่า	20
3.1	อิทธิพลทางวัฒนธรรมในเอเชียอาคเนย์	21
3.2	อาณาจักรเวียดนามในศตวรรษที่ 14 และราวปี 1845	26
3.3	เวียดนามภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส (1884-1945) และการแบ่งแยกเวียดนามปี 1954	29
4.1	การกระจายหลักแหล่งชนกลุ่มน้อยในเวียดนาม	52
4.2	แสดงผู้อ่านออก-เขียนได้ (ค.ศ. 1989)	56
5.1	แบบแผนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในเวียดนาม	113
 แผนภาพ		
4.1	ประชากรแยกตามเพศและอายุ (1992-1993)	49
4.2	ประชากรเวียดนาม ปี 1994 เฉลี่ยกระจายตาม 7 ภาค คิดเป็นร้อยละของทั้งหมด	50
4.3	องค์ประกอบประชากรเวียดนามโดยชาติพันธุ์ ปี 1989	51
4.4	ประชากรเวียดนามที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปที่ไม่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ แยกตามอายุและเพศ (1989)	57
7.1	โครงสร้างองค์การของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม (ปี 1998)	195

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
ตารางสถิติ		
4.1	ประชากรแยกตามเพศและอายุ (1992-1993)	49
4.2	ประชากรในระบบการศึกษาในปี 1990 และคาดการณ์ในช่วง 15 ปี	54
4.3	แรงงานเวียดนามที่ทำงานในภาครัฐและภาคเอกชน ปี 1994	61
5.1	โครงสร้างระบบเศรษฐกิจเวียดนาม แบ่งตามประเภทเศรษฐกิจ	93
5.2	แนวโน้มสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในของเวียดนามแยกตามภาครัฐและนอกภาครัฐ	98
5.3	แนวโน้มสัดส่วนเศรษฐกิจเวียดนามแยกตามภาครัฐ-นอกภาครัฐในภาคอุตสาหกรรม เกษตร และการค้าปลีก	99
5.4	บริษัทจดทะเบียนในเวียดนาม : จำนวนสินทรัพย์และประเภทของบริษัท (มกราคม 1995)	100
5.5	ผลิตผลเกษตรกรรมที่สำคัญๆ ในช่วงปี 1989-1992	103
5.6	ผลิตผลเกษตรของเวียดนาม : ข้าวและธัญญาหารอื่น (1975-1995)	105
5.7	สถิติผลิตผลพืชไร่เก็บเกี่ยวรายปีของเวียดนาม (1975-1995)	106
5.8	ผลิตผลเกษตรของเวียดนาม : จำแนกเป็นพืชไร่-นา และสัตว์เลี้ยง (1985-1995)	107
5.9	ผลิตผลเกษตรเวียดนาม จำแนกตามกลุ่มอาหาร ผัก พืชอุตสาหกรรมและผลไม้	108
5.10	พื้นที่ป่าไม้ในเวียดนาม (ค.ศ. 1943-1991)	111
5.11	จำนวนของวิสาหกิจอุตสาหกรรม จำแนกตามภาครัฐและนอกภาครัฐ	116
5.12	ผลิตผลเพิ่มในภาคอุตสาหกรรม จำแนกภาครัฐและนอกภาครัฐ	117
5.13	ผลิตผลเพิ่มในภาคอุตสาหกรรม จำแนกส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นของภาครัฐ สหกรณ์และภาคเอกชนของนอกภาครัฐ	118

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตารางสถิติ	
5.14 การค้าต่างประเทศของเวียดนาม : แสดงกลุ่มประเทศคู่ค้า มูลค่าการนำเข้าและส่งออก	129
5.15 คู่ค้าที่สำคัญของเวียดนาม ในปี 1993 และปี 1994	130
5.16 สินค้าออกของเวียดนาม : มูลค่าและสัดส่วนเฉพาะที่สำคัญห้าประเภท (1986-1994)	132
5.17 สินค้าเข้าของเวียดนาม : มูลค่าและสัดส่วนเฉพาะที่สำคัญสี่ประเภท (1986-1994)	133
5.18 การลงทุนต่างชาติแยกประเภททุนตามสัญญา-ทุนปฏิบัติจริงตามสาขา เศรษฐกิจ (1988-1996)	139
5.19 การลงทุนต่างชาติ จำนวนโครงการและทุนแยกตามสาขาเศรษฐกิจ (ฐานะเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 1996)	141
5.20 อาณาเขตที่มีการลงทุนต่างชาติมากที่สุด ติดอันดับ 10 (ฐานะเมื่อวันที่ 4 มกราคม 1995)	142
5.21 ประเทศที่ลงทุนในเวียดนามในระดับนำ (ฐานะวันที่ 15 มีนาคม 1996)	143
6.1 จำนวนกำลังติดอาวุธของเวียดนาม	177
7.1 จำนวนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม (1930-1996)	188
7.2 การประชุมใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม	192
8.1 ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการที่โซเวียตให้เวียดนาม (1955-1990)	289